

BOFIT Policy Brief
2023 No. 2

Heli Simola

Venäjän öljy- ja kaasutulot ovat
supistumassa jyrkästi tänä vuonna

Suomen Pankki
Suomen Pankin nousevien talouksien
tutkimuslaitos, BOFIT

BOFIT Policy Brief
Päätoimittaja Eeva Kerola

BOFIT Policy Brief 2/2023
3.2.2023

Heli Simola
Venäjän öljy- ja kaasutulot ovat supistumassa jyrkästi tänä vuonna

ISSN 2342-205X (online)

Suomen Pankki,
Suomen Pankin nousevien talouksien tutkimuslaitos, BOFIT

PL 160
00101 Helsinki
Puh: 09 1831
bofit@bof.fi

www.bofit.fi

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Sisällys

Tiivistelmä	3
1. Pakotteiden odotetaan leikkaavan Venäjän öljytuloja tänä vuonna.....	4
1.1 Venäjän öljyn tuotanto ja vienti kasvoivat vuonna 2022.....	4
1.2 Raakaöljyn vientiin kohdistuvat rajoitukset ovat leikanneet Venäjän vientituloja viime viikkoina.....	4
1.3 Venäjä vastustaa rajoituksia.....	6
1.4 Raakaöljyn kauppavirrat ovat muuttuneet merkittävästi	6
1.5 Öljyjalosteisiin kohdistuvien pakotteiden odotetaan leikkaavan Venäjän vientituloja edelleen.....	7
1.6 Venäjän öljyn tuotannon odotetaan supistuvan tänä vuonna pakotteiden seurauksena.....	8
2. Venäjän on vaikea suunnata maakaasun vientiä uusille markkinoille	8
2.1 Venäjän maakaasun tuotanto ja vienti supistuivat jyrkästi viime vuonna	8
2.2 Maakaasun tuotannon ja viennin näkymät ovat vaisut	10
3. Öljy- ja kaasusektori ovat tärkeitä Venäjän BKT:lle, viennille ja budjettituloille.....	11
4. Yhteenveto	12

Heli Simola

Venäjän öljy- ja kaasutulot ovat supistumassa jyrkästi tänä vuonna

Tiivistelmä

Venäjän öljyn tuotanto ja vienti kasvoivat vuonna 2022 edellisvuoteen verrattuna. Vienti EU-maihin supistui jonkin verran, vaikka venäläiseen raakaöljyyn kohdistuvat tuontirajoitukset tulivat voimaan vasta joulukuussa. Raakaöljylle löytyi kuitenkin korvaavia markkinoita Aasiasta. Maakaasun tuotanto ja vienti supistuivat. EU ei ole asettanut rajoituksia venäläisen maakaasun tuonnille, mutta vienti Eurooppaan supistui Venäjän omien toimien vuoksi. Venäjän on vaikeampi suunnata maakaasun vientiä uusia markkinoille. Korkeiden hintojen vetämänä Venäjän öljy- ja kaasutulot nousivat viime vuonna huippulukemiin ja tukivat taloutta sodasta huolimatta. Tänä vuonna öljy- ja kaasutulojen odotetaan supistuvan jyrkästi, kun öljyyn ja öljyjalosteisiin kohdistuvat pakotteet ovat tulleet voimaan.

Asiasanat: Venäjä, pakotteet, öljy

1. Pakotteiden odotetaan leikkaavan Venäjän öljytuloja tänä vuonna

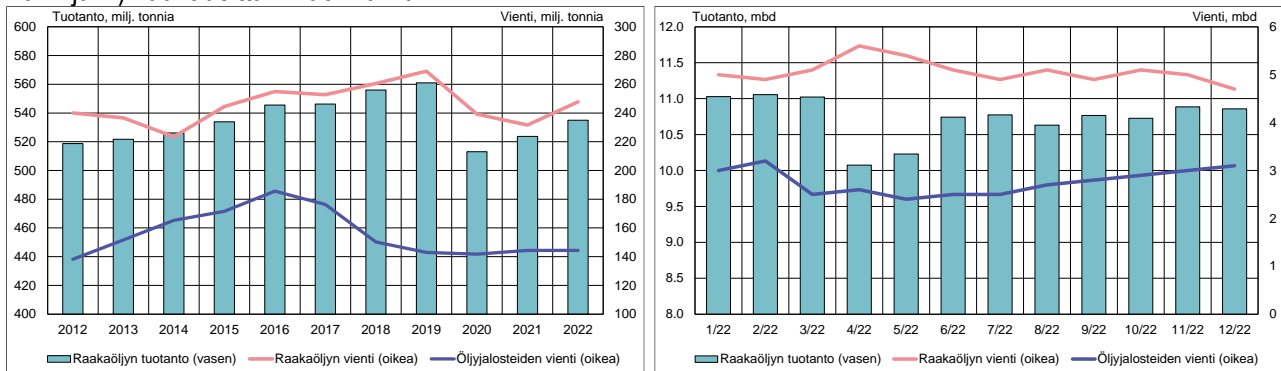
1.1 Venäjän öljyn tuotanto ja vienti kasvoivat vuonna 2022

Venäjän tilastolaitos Rosstatin mukaan maan raakaöljyn tuotanto kasvoi viime vuonna 2 % edellisvuodesta (Kuvio 1A). Kansainvälisten järjestöjen arviot ovat yhdenmukaisia. Kasvua veti pitkälti vientikysyntä. Venäjän raakaöljyn tuotannosta noin 70–75 % suuntautuu vientiin joko suoraan tai jalostettuna öljytuotteiksi. Lisäksi vertailuvuoden 2021 tuotantoa rajoitti etenkin vuoden alkupuolella Venäjän OPEC+-maiden kanssa solmima tuotannonrajoitussopimus. Öljyä tuotettiin kuitenkin edelleen selvästi vähemmän kuin koronapandemiaa edeltävinä vuosina.

Venäjän raakaöljyn tuotanto putosi jyrkästi huhtikuussa 2022, mutta elpyi nopeasti lähes sotaa edeltävälle tasolle (Kuvio 1B). Vain muutama maa (USA, Kanada, Australia) asetti rajoitteita öljyn tuonnille Venäjältä jo keväällä. Näiden maiden osuus Venäjän öljyn viennistä oli pieni. EU-maiden tuontirajoitukset tulivat voimaan vasta joulukuussa 2022. EU:n öljyntuonti Venäjältä supistui jonkin verran jo ennen tuontirajoitusten voimaantuloa, mutta Venäjä löysi korvaavia markkinoita etenkin Intiasta ja Kiinasta.

Venäjä ei enää julkaise ulkomaankauppatilastoja, mutta ministeri Novakin mukaan Venäjän öljynviennin määrä kasvoi 7 % vuonna 2022. Kansainvälinen energiajärjestö IEA arvioi Venäjän raakaöljyn viennin kasvaneen 8 % ja öljytuotteiden viennin pysyneen edellisvuoden tasollaan. Siten Venäjän raakaöljyn ja öljytuotteiden yhteenlaskettu vientimäärä kasvoi IEA:n arvion mukaan noin 4 % vuonna 2022.

Kuvio 1. Venäjän raakaöljyn tuotannon sekä raakaöljyn ja öljyjalosteiden viennin määrä A) vuosittain 2012–2022 ja B) kuukausittain vuonna 2022.

Lähteet: CEIC, Comtrade, IEA.

1.2 Raakaöljyn vientiin kohdistuvat rajoitukset ovat leikanneet Venäjän vientituloja viime viikkoina

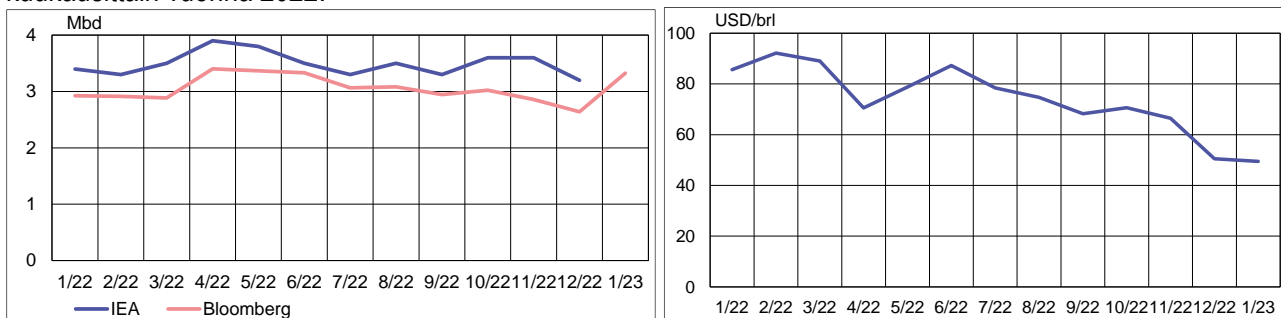
EU-maiden tuontirajoitukset venäläiselle raakaöljylle tulivat voimaan 5.12.2022. Rajoitukset kieltävät venäläisen raakaöljyn tuonnin meritse EU-maihin lähes kokonaan (Bulgarialle on myönnetty poikkeuslupa). Putkiöljyä rajoitukset eivät koske, mutta ainakin Saksa on ilmoittanut luopuvansa myös putkiöljyn tuonnista. Mediatietojen mukaan Puola on jatkamassa putkiöljyn tuontia

osittain (mutta ei tee uusia sopimuksia), jollei putkiöljyyn kohdisteta pakotteita. Putkiöljyn tuontia Venäjältä ovat tänä vuonna jatkamassa myös Unkari, Tshekki ja Slovakia.

Samaan aikaan EU:n tuontirajoitusten kanssa astui voimaan EU:n, G7-maiden ja Australian hintakattojärjestelmä venäläiselle raakaöljylle. Hintakattojärjestelmän piirissä olevien maiden yritykset saavat tarjota vakuutus-, kuljetus- ja rahoituspalveluja vain sellaisille venäläisen raakaöljyn merikuljetuksille, joissa öljystä maksettu hinta ei ylitä kattohintaa. Hintakattojärjestelmään osallistuvien maiden yritykset ovat perinteisesti hallinneet etenkin vakuutuspalveluiden markkinoita lähes täysin. Kattohinta on nyt 60 dollaria tynnyriltä, mutta sen tarkistamisesta on määrä keskustella maaliskuussa. Hintakatolla pyritään leikkaamaan Venäjän öljytuloja, mutta välttämään merkittävät häiriöt maailmanmarkkinoilla. Tarkoituksena on saada venäläistä öljyä markkinoille, mutta matalammalla hinnalla.

Ensimmäisten viikkojen pohjalta näyttää siltä, että tuontirajoitusten ja hintakaton seurauksena Venäjän öljyn viennin määrä on supistunut vähän ja vientihinnat pudonneet reippaasti (Kuvio 2). Bloombergin kuljetustietoihin perustuvien lukujen pohjalta Venäjän meritse viedyn raakaöljyn viikoittainen määrä on ollut joulukuussa keskimäärin 3 % pienempi kuin tammi-marraskuussa 2022. Vientimäärä putosi joulukuussa jyrkemmin osittain säähän liittyvien tekijöiden vuoksi, mutta näyttää elpyneen jälleen tammikuussa. Venäjä on pystynyt suuntaamaan suuren osan aiemmin EU-maihin viedyistä öljytoimituksista Aasian markkinoille.

Kuvio 2. Venäjän meritse kuljetetun raakaöljyn viennin määrä ja Urals-öljyn keskimääräinen vientihinta kuukausittain vuonna 2022.

Lähteet: Bloomberg, IEA, Venäjän finanssiministeriö.

Venäjä on kuitenkin joutunut tinkimään vientihinnasta tuntuvasti. Venäjän läntisistä satamista aiemmin Eurooppaan viedyn öljyn kuljettaminen huomattavasti kauemmas Aasiaan on nostanut kuljetuskustannuksia. Ainoat keskeiset ostajat, Kiina ja Intia, voivat pitkälti määrittellä hinnan, jolla ovat venäläistä öljyä valmiita ostamaan. Urals-öljyn hinta on ollut joulukuussa noin 40 % pienempi kuin tammi-marraskuussa 2022.

Hinnan lasku on osittain heijastanut yleistä markkinakehitystä, mutta esim. Brentin hinta on pudonnut vastaavana aikana selvästi Uralsia vähemmän, vain noin 20 %. Tammikuussa Uralsin hinta oli keskimäärin 36 dollaria pienempi kuin Brentin. Pääosa Venäjän viemästä öljystä koostuu Urals-laadusta. Yhdistämällä Uralsin ylimääräisen 20 prosentin hinnanalennuksen ja 3 prosentin vientimäärän pudotuksen, voidaan Venäjän meritse kuljetetusta raakaöljystä viikoittain saamien keskimääräisten vientitulojen arvioida supistuneen karkeasti neljänneksellä joulukuussa EU:n tuontikiellon ja hintakaton seurauksena verrattuna tammi-marraskuuhun 2022¹.

¹ IEA ja Centre for Research on Energy and Clean Air (CREA) arvioivat Venäjän raakaöljyn ja öljytuotteiden viennistä saamien tulojen olleen joulukuussa noin kolmanneksen pienemmät kuin tammi-marraskuussa keskimäärin.

1.3 Venäjä vastustaa rajoituksia

Venäjä on ilmoittanut, että se ei aio noudattaa hintakattoa ja ryhtyy vastatoimiin. Vastatoimet ovat ainakin toistaiseksi rajoittuneet siihen, että Venäjä on kieltänyt raakaöljyn myynnin hintakattojärjestelmässä mukana oleviin maihin. Helmikuun alussa voimaan tulleen lain mukaan venäläisyriyten öljykauppaan liittyvissä sopimuksissa ei saa olla kytköstä hintakattoon. Venäläisen myyjän on myös varmistettava, että ostaja ei vie venäläistä öljyä edelleen hintakattojärjestelmässä mukana oleviin maihin. Suurin osa hintakattojärjestelmään osallistuvista maista on jo aiemmin itse kieltänyt raakaöljyn tuonnin Venäjältä.

Venäjä on myös uhannut, että se voi leikata öljyntuotantoaan vastatoimena hintakattojärjestelmälle. Nykyinen hintakatto ei juuri uhkaa Venäjän tuotannon kannattavuutta. Rystad Energyn arvion² mukaan Venäjän öljyvaroista 80 % olisi taloudellisesti kannattavaa hyödyntää 60 dollarin tynnyrihinnalla. 40 dollarin hinnalla osuus putoaa puoleen ja 20 dollarin hinnalla enää alle viidennes Venäjän öljyvaroista olisi tämän arvion mukaan taloudellisesti kannattavasti hyödynnettävissä.

Venäjän aikomus olla noudattamatta hintakattoa ei toistaiseksi ole joutunut kovin tiukkaan testiin, koska Urals-öljyn hinta on joka tapauksessa ollut selvästi hintakattoa halvempi. Siten Urals-öljyn merikuljetukset ovat voineet jatkua periaatteessa entiseen tapaan eurooppalaisilla laivoilla ja vakuutuksilla. Eurooppalaisten toimijoiden osuuden venäläisen raakaöljyn kuljetuksissa arvioidaan kuitenkin supistuneen hintakaton voimaantumisen jälkeen.

Bloombergin³ mukaan eurooppalaisten osuus länsivenäläisistä satamista lähtevän öljyn kuljetuksissa on pudonnut lähes puolesta noin kolmannekseen. CREA⁴ arvioi hintakattojärjestelmään osallistuvien maiden osuuden venäläisen raakaöljyn kuljetuksista ja vakuutuksista pienentyneen noin 70 prosentista 60 prosenttiin joulukuun alun jälkeen.

Venäjän Kaukoidästä Aasiaan vietyjen öljylaatujen, kuten ESPO:n, hinta on kuitenkin ollut viime viikkoinakin hintakattoa korkeampi. Mediatietojen mukaan kuljetusten järjestämisessä on ollut vaikeuksia. Esim. suurimman kiinalaisen laivayhtiön, Coscon, on raportoitu kieltäytyneen näistä kuljetuksista. Kuljetuksissa on ilmeisesti käytetty venäläisiä laivoja sekä nk. varjokapasiteettia. Varjokapasiteetilla viitataan hämäräperäisten yritysten vanhoihin tankkereihin, joita käytetään erilaisissa epämääräisissä ja laittomissa kuljetuksissa (esim. pakotteiden alaisen iranilaisen öljyn kuljetuksissa).

1.4 Raakaöljyn kauppavirrat ovat muuttuneet merkittävästi

Venäläisen öljyn vientimarkkinoilla on ollut mittavia muutoksia viimeisen vuoden aikana (Kuvio 3). IEA:n keräämien tietojen mukaan EU:n osuus Venäjän raakaöljyn viennistä oli vielä tammi-helmikuussa 2022 noin 50 %, mutta joulukuussa enää 20 %⁵. Intian osuus on vastaavasti noussut lähes nollostaan noin 27 prosenttiin. Kiinan osuus on kasvanut vain hieman ja oli 36 % joulukuussa 2022. Turkin raakaöljyn tuonti Venäjältä ensin kasvoi, mutta palasi joulukuuhun mennessä samalle tasolle kuin ennen sotaa. Turkin osuus viennistä jäi siten muutama prosenttiin. Viennissä on kuitenkin kasvanut viime aikoina sellaisten kuljetusten osuus, jossa määränpäättä ei ilmoiteta.

² <https://www.economist.com/interactive/briefing/2022/09/24/war-in-ukraine-has-reshaped-worlds-fuel-markets>

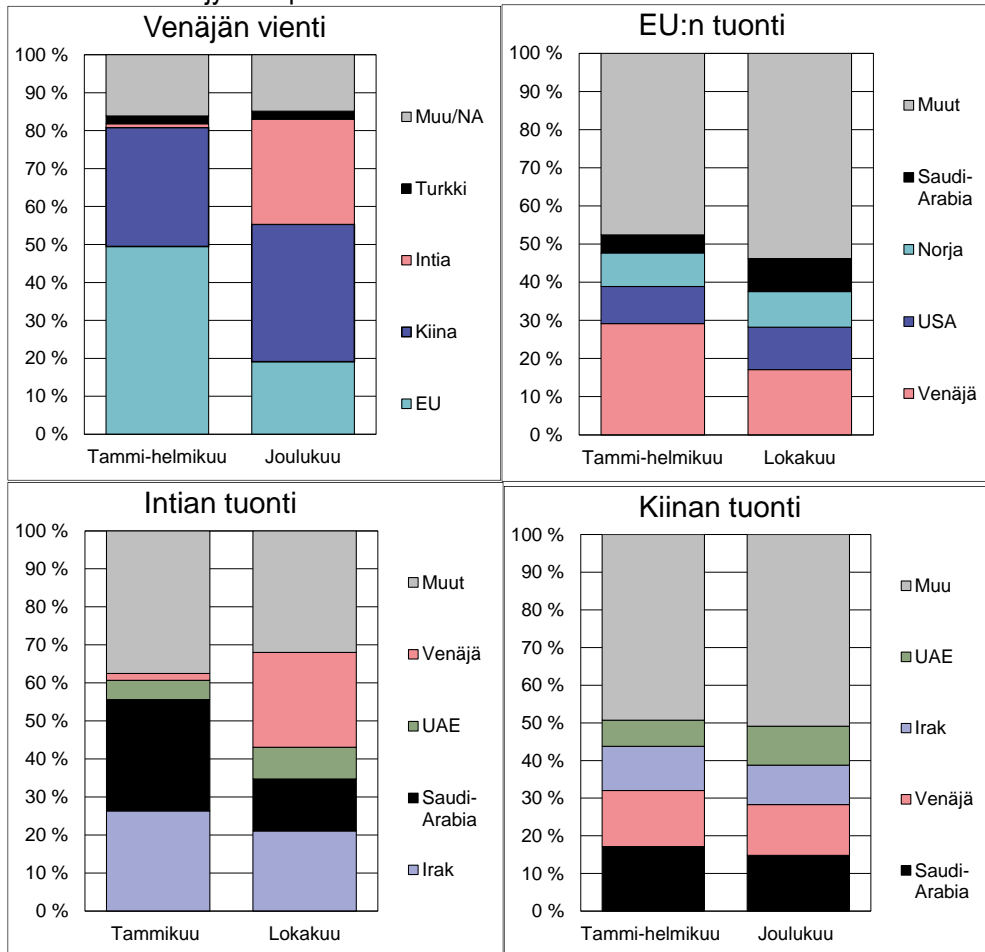
³ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-13/russia-is-increasingly-using-its-own-oil-tankers-to-beat-eu-sanctions>

⁴ <https://energyandcleanair.org/weekly-snapshot-russian-fossil-fuel-exports-09-to-15-january-2023/>

⁵ Tämä koostui tuontirajoitusten ulkopuolelle jäävistä putkiöljystä ja merikuljetuksista Bulgariaan sekä muutamista ennen tuontirajoitusten voimaantumista toteutetuista kuljetuksista.

Vastaavia muutoksia on nähty myös tuojien puolella. EU:n raakaöljyn tuonnissa Venäjän osuus oli vielä viime vuoden tammi-helmikuussa 30 %, mutta lokakuussa enää 17 %. Tuontia Venäjältä oli korvattu monista eri lähteistä, mm. Yhdysvalloista ja Saudi-Arabiasta. Intian öljytuonnissa Venäjä on noussut suurimmaksi tuontimaaksi ja sen osuus oli lokakuussa jo 24 %. Samalla etenkin Saudi-Arabian ja Irakin osuudet Intian tuonnissa putosivat selvästi. Kiinan tuonnissa Venäjän osuus ei ole muuttunut merkittävästi. Venäjä on jo pitkään ollut yksi Kiinan tärkeimmistä öljyn tuontimaista. Joulukuussa Venäjä oli 13 prosentin osuudellaan edelleen toiseksi suurin tuontimaa heti Saudi-Arabian jälkeen.

Kuvio 3. Raakaöljyn kaupan rakenteen muutoksia vuonna 2022.

Lähteet: IEA, Bloomberg, Eurostat, CEIC, Comtrade.

1.5 Öljyjaloiteisiin kohdistuvien pakotteiden odotetaan leikkaavan Venäjän vientituloja edelleen

Venäläisiä öljytuotteita koskevat vastaavat rajoitukset kuin raakaöljylle ovat tulossa voimaan 5.2.2023. Venäläisten öljytuotteiden tuonti EU-maihin kielletään lähes täysin ja G7-maiden on määrä laajentaa hintakattomekanismi myös öljytuotteisiin. Hintakattomekanismin yksityiskohtia ei vielä ole päätetty. Mekanismin rakentaminen öljyjaloiteille on huomattavasti vaikeampaa kuin raakaöljylle, koska jalosteet ovat hyvin erilaisia ja eri hintaisia. Tavoitteena on jälleen leikata Venäjän vientihintoja, eikä niinkään vientimääriä. Tämänhetkisten tietojen mukaan öljytuotteille kaavaillaan

kahta erillistä hintakattoa: toinen katto kalliimmille jalosteille, kuten dieselille, ja toinen katto edullisemmille tuotteille, kuten raskaalle polttoöljylle.

IEA:n mukaan Venäjän öljyjalosteiden vienti oli vuonna 2022 samalla tasolla kuin edellisvuonnakin. Vienti EU-maihin ei koko vuoden tasolla supistunut, mutta se kääntyi laskuun vuoden toisella puoliskolla. Tammi-helmikuussa 2022 EU:n osuus Venäjän öljyjalosteiden viennistä oli lähes puolet, mutta viime vuoden lopulla se oli enää noin 40 %. Venäjän öljyjalosteiden vienti esim. Lähi-itään on lisääntynyt viime kuukausina, mutta määrät ovat yhä melko pieniä Eurooppaan verrattuna.

EU:n kysynnän korvaaminen voi öljyjalosteiden osalta olla Venäjälle vaikeampaa kuin raakaöljyn. Suurimmilla raakaöljyn ostajilla Kiinalla ja Intialla on paljon omaa jalostuskapasiteettia, joten ne eivät välttämättä ole yhtä halukkaita ostamaan venäläisiä jalosteita kuin raakaöljyä. Huomattavasti pidemmät kuljetusmatkat voivat myös aiheuttaa enemmän ongelmia öljyjalosteiden osalta sopivan kuljetuskapasiteetin puutteen vuoksi. Venäjän oma kuljetuskapasiteetti on öljytuotteiden osalta arvioitu hyvin rajalliseksi. Vaikka viennin määrä pystyttäisiinkin pitämään yllä, pudonnevat myös öljytuotteiden hinnat pidempien kuljetusmatkojen ja hintakaton aiheuttamien hankaluuksien vuoksi. Osittain öljyjalosteiden vientiä voidaan tosin pystyä korvaamaan lisäämällä raakaöljyn vientiä.

1.6 Venäjän öljyn tuotannon odotetaan supistuvan tänä vuonna pakotteiden seurauksena

Venäjän raakaöljyn tuotannon odotetaan supistuvan tänä vuonna EU:n ja muiden maiden asettamien tuontirajoitusten ja hintakattojen seurauksena. Venäjän budjettikehikon pohjana käytetyssä syksyllä laaditussa talousennusteessa raakaöljyn ja öljytuotteiden yhteenlasketun viennin määrän odotetaan supistuvan 3 % vuodesta 2022. Raakaöljyn tuotannon arvioidaan vähenevän 5 %.

Tuoreimmissa ulkomaisissa ennusteissa Venäjän raakaöljyn tuotannon pudotukseksi ennakoitaan tälle vuodelle 8–15 %. Se vastaisi globaalin öljyn tuotannon supistumista karkeasti yhdellä prosentilla. Globaalin öljyn kysynnän odotetaan kasvavan tänä vuonna hieman. Siitä huolimatta tammikuun lopun futuurien pohjalta öljyn hinnan odotetaan laskevan hieman tänä vuonna.

2. Venäjän on vaikea suunnata maakaasun vientiä uusille markkinoille

2.1 Venäjän maakaasun tuotanto ja vienti supistuivat jyrkästi viime vuonna

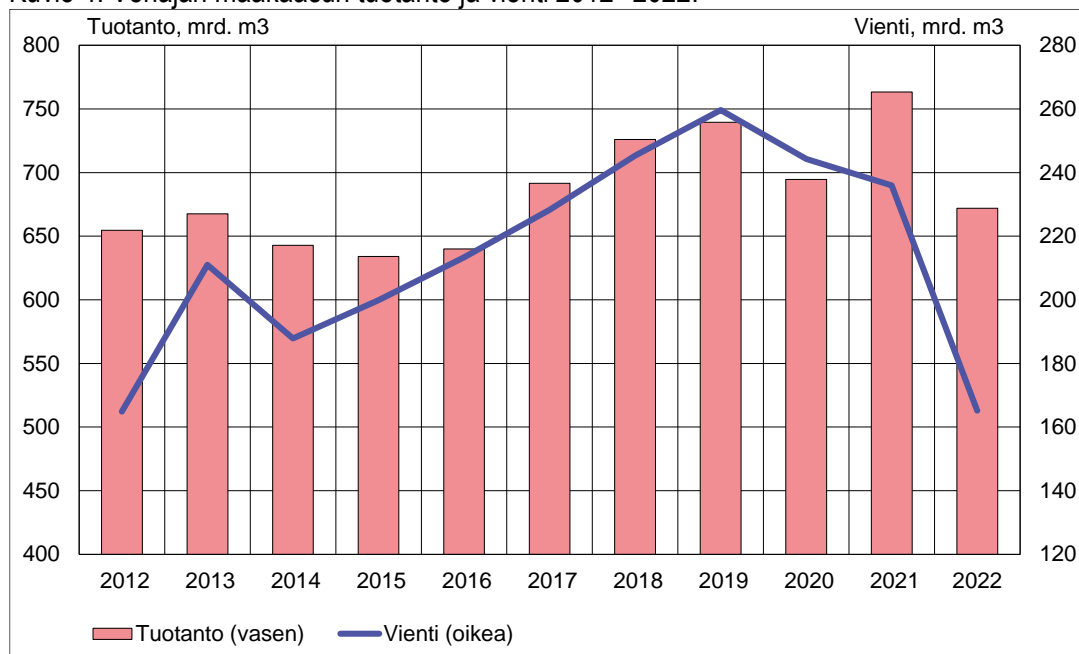
Venäjän maakaasun tuotanto (sis. oheiskaasu) supistui 12 % vuonna 2022 edelliseen vuoteen verrattuna (Kuvio 4). Tuotannon muutokset heijastavat pitkälti viennin kehitystä. Venäjän tuottamasta maakaasusta noin kolmannes on viime vuosina mennyt vientiin.

Maakaasu ei kuulu lainkaan Venäjän perinteisesti suurimman vientimarkkinan eli EU:n tuontirajoitusten piiriin. Vienti Eurooppaan on kuitenkin vähentynyt tuntuvasti Venäjän omien toimien vuoksi. Venäjän hyökkäyssota on tyrehtyttänyt osan kaasun kauttakulkumahdollisuuksista Ukrainan kautta. Venäjä lopetti viime keväänä putkikaasun myynnin monille EU-maille. Syksyllä vientiä leikkasi entisestään Nord Stream -putken vaurioituminen.

Venäjän maakaasun viennin kehitystä viime vuonna on vielä hankala arvioida puutteellisten ja epätarkkojen tietojen vuoksi⁶. Yhdistämällä tietoja eri lähteistä voidaan kuitenkin saada karkea arvio viennin pudotuksesta. EU:n maakaasun tuonti (putkikaasu ja LNG yhteensä) Venäjältä supistui virallisten ulkomaankauppatilastojen mukaan tammi-lokakuussa 40 % vuotta aiemmasta. Ajatuspaja Bruegelin keräämien tietojen mukaan EU:n tuonti Venäjältä supistui 48 % koko vuoden 2022 aikana. Putkikaasun tuonti supistui jyrkästi, mutta LNG:n tuonti kasvoi.

Venäjän kaasuviennistä valtaosin vastaava Gazprom⁷ ilmoitti vientinsä IVY-maiden ulkopuolelle supistuneen viime vuonna 45 %. Venäjän varapääministeri Novakin mukaan putkikaasun vienti Kiinaan ja LNG:n vienti kasvoivat viime vuonna. Yhdistämällä nämä tiedot ja olettaen viennin IVY-maihin pysyneen ennallaan, voidaan Venäjän koko maakaasun viennin arvioida supistuneen viime vuonna noin neljänneksellä.

Kuvio 4. Venäjän maakaasun tuotanto ja vienti 2012–2022.

Lähteet: CEIC, BP, omat laskelmat (vienti 2022).

Myös maakaasukaupassa keskeinen muutos on tietysti ollut Euroopan ja Venäjän välisen kaupan supistuminen. Vuonna 2021 Euroopan (ml. Turkki) osuus Venäjän koko kaasuviennistä (putkikaasu ja LNG) oli 76 % ja Aasian 12 %. Loput kaasusta vietiin IVY-maihin. Alustavien tietojen pohjalta Euroopan osuudeksi voidaan viime vuonna arvioida noin 65 % ja Aasian noin neljännes. Vastaavasti Venäjän osuus EU:n ulkopuolisesta maakaasun tuonnista oli 50 % vuonna 2021, mutta lokakuussa 2022 se oli enää 20 %. Sitä vastoin mm. Yhdysvaltojen ja Norjan osuudet EU:n tuonnista ovat kasvaneet.

⁶ Eri lähteissä esitetyt luvut kaasun tuotannosta ja viennistä ovat vaihdelleet historiallisesti paljonkin mm. erilaisten laskentamenetelmien vuoksi, kts. esim. Simola ja Solanko (2021). Venäjän öljy- ja kaasusektori globaalien energiemarkkinoiden murroksessa, BOFIT Policy Brief 6/2021. <https://publications.bofit.fi/handle/10024/44894>

⁷ Gazpromilla on monopoli putkikaasun vientiin. Sen tytäryhtiö vastaa myös Sahalinin LNG:n viennistä, jonka osuus Venäjän koko LNG:n viennistä oli viime vuonna arviolta kolmannes.

2.2 Maakaasun tuotannon ja viennin näkymät ovat vaisut

Venäjän maakaasun tuotannon odotetaan tänä vuonna edelleen hieman supistuvan vähäisemmän viennin vetämänä. Venäjän budjettikehikon pohjana olevassa syksyllä laaditussa ennusteessa maakaasun tuotannon ennakoidaan supistuvan 2 % ja viennin määrän 12 % vuonna 2023. Viennin supistumiseen vuositasolla riittää jo se, että vienti EU-maihin pysyy samalla tasolla kuin viime vuoden lopussa. IEA:n lokakuun ennusteessa Venäjän maakaasun tuotannon odotetaan supistuvan tänä vuonna 4 %⁸.

Maakaasussa Venäjä ei pysty korvaamaan Euroopan viennin pudotusta muilla markkinoilla, kuten raakaöljyssä. Vaikka kysyntää löytyisi, kuljetuskapasiteettia ei ole. Venäjällä on vain yksi itään suuntautuva kaasuputki, Kiinaan menevä Siperian Voima. Viime vuonna sen kautta saatiin vietyä noin 16 mrd. kuutiometriä kaasua ja kapasiteetin on määrä kasvaa 38 mrd. kuutiometriin vuonna 2024. Venäjä ja Kiina sopivat viime keväänä 10 mrd. kuutiometrin vuotuisista lisätoimituksista, mutta niiden toteutumisen odotetaan vievän vuosia. Vaikka kasvusuunnitelmat toteutuisivat, niillä ei pystytä paikkaamaan kuin pieni osa menetetyistä Euroopan markkinoista, sillä Eurooppaan vietiin putkikaasua vielä vuonna 2021 noin 170 mrd. kuutiometriä.

Myös Venäjän LNG-kapasiteetti on rajallista. Ministeri Novakin mukaan Venäjän LNG-vienti oli viime vuonna 46 mrd. kuutiometriä. Siitä kaksi kolmannesta oli peräisin Jamalin-Nenetsin niemimaalta Yamal LNG -projektista ja loput Sahalinilta. Uutta vientikapasiteettia ollaan rakentamassa, mutta kovin nopeasti sitä ei saada merkittävässä määrin käyttöön. Viime syksynä valmistuneesta Portovaja-projektista on määrä saada tänä vuonna Itämerelle uutta vientikapasiteettia 2 mrd. kuutiometriä. Rakenteilla on myös Arctic-2 -projekti Jamalin-Nenetsin niemimaalla. Siihen kuuluu kolme kapasiteetiltaan 9 mrd. kuutiometrin tuotantolaitosta. Alkuperäisten suunnitelmien mukaan niistä ensimmäinen oli määrä saada käyttöön tänä vuonna, toinen ensi vuonna ja kolmas vuonna 2026. Sodan ja pakotteiden vuoksi on kuitenkin epäselvää, pystytäänkö suunnitelmia toteuttamaan ainakaan alkuperäisessä aikataulussa.

Jos Siperian Voima -putken kapasiteettia saadaan tänä vuonna lisättyä suunnitelmien mukaan ja käyttöön pystytään ottamaan LNG-kapasiteetti Portovaja-projektista sekä Arctic2-projektin ensimmäisestä vaiheesta, voisivat Venäjän kaasuvientimahdollisuudet tänä vuonna lisääntyä parhaassa tapauksessa jopa 20 mrd. kuutiometriä. Se olisi silti vain murto-osa viime vuonna menetetyistä noin 80 mrd. kuutiometrin viennistä. IEA arvioi, että optimististenkin odotusten toteutuessa EU-maihin viedyn putkikaasun korvaaminen muilla markkinoilla veisi Venäjältä vähintään vuosikymmenen⁹.

Mediatietojen mukaan Venäjä on viime kuukausina neuvotellut myös mm. Turkin ja Iranin kanssa kauttakulkusopimuksista ja muista järjestelyistä saadakseen laajennettua maakaasun vientimarkkinoitaan. Tilanne on kuitenkin toistaiseksi hyvin epäselvä, eikä siitä odoteta ainakaan nopeita ratkaisuja.

⁸ IEA Gas Market Report Q4-2022. <https://iea.blob.core.windows.net/assets/318af78e-37c8-425a-b09e-ff89816ffeca/GasMarketReportQ42022-CCBY4.0.pdf>

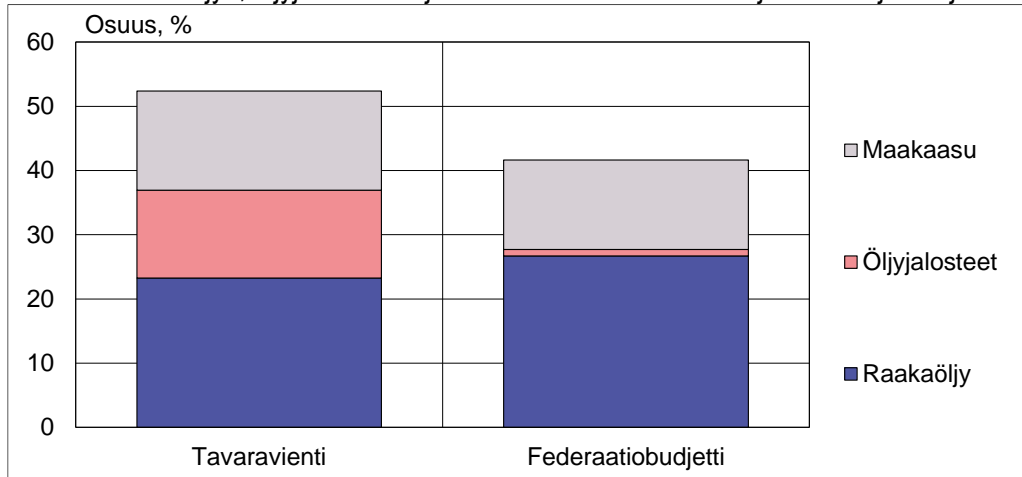
⁹ IEA Gas Market Report 3/2022. <https://iea.blob.core.windows.net/assets/c7e74868-30fd-440c-a616-488215894356/GasMarketReport%2CQ3-2022.pdf>

3. Öljy- ja kaasusektori ovat tärkeitä Venäjän BKT:lle, viennille ja budjettituloille

Öljy- ja kaasusektorilla on merkittävä rooli Venäjän taloudessa. Rosstatin mukaan ne tuottavat noin 20 % Venäjän BKT:stä. Jos öljy- ja kaasusektori supistuisi tänä vuonna 5–10 %, johtaisi se mekaanisesti laskien BKT:n supistumiseen 1–2 prosentilla. Öljy ja kaasu tuottavat myös leijonanosan Venäjän vientituloista sekä budjettituloista.

Venäjän keskuspankin ennakkotietojen mukaan Venäjän viennin arvo ylsi viime vuonna kaikkien aikojen huippulukemiinsa ja oli noin 630 mrd. dollaria. Viennin kasvua veti etenkin raaka-aineiden hintojen nousu. Venäläisen maakaasun vientihinta Eurooppaan oli viime vuonna jopa kolminkertainen edellisvuoteen verrattuna ja raakaöljyn hinta koko vuoden aikana 10 % korkeampi. Raakaöljyn, öljytuotteiden ja maakaasun osuus Venäjän tavaraviennistä on tyypillisesti ollut noin puolet. Kauppakumppanimaiden tilastojen pohjalta laskettu arvio viittaa siihen, että osuus pysyi suunnilleen samana myös viime vuonna. Raakaöljy on Venäjän selvästi tärkein vientituote (Kuvio 5).

Kuvio 5. Raakaöljyn, öljyjalosteiden ja maakaasun osuudet Venäjän vienti- ja budjettituloissa vuonna 2022.

Huom. Tavaraviennissä käytetty kauppakumppaneiden tilastoihin perustuvaa arviota.

Lähteet: CEIC, Comtrade, Venäjän finanssiministeriö, omat laskelmat.

Venäjän keskuspankki ja finanssiministeriö odottavat Venäjän vientitulojen supistuvan tänä vuonna noin 100 mrd. dollarilla eli 15–18 %. Molemmissa arviossa Urals-öljyn hinnan odotetaan olevan tänä vuonna noin 70 dollaria tynnyriltä. Myös maakaasun hinnan odotetaan laskevan viime vuoden huippulukemistaan. Consensus Economicsin tammikuun katsauksessa useimmat ennustajat arvioivat myös Venäjän vientitulojen putoavan tänä vuonna 15–20 %.

Alustavien tietojen mukaan myös Venäjän öljyn ja maakaasun verotuksesta keräämien tulojen arvo oli viime vuonna historiallisen suuri eli 11 600 mrd. ruplaa (170 mrd. dollaria vuoden keskimääräisellä virallisella kurssilla). Öljyn ja maakaasun verotuksesta saatavat tulot ovat viime vuosina vastanneet 35–40 % Venäjän federaatiobudjetin ja 15–20 % konsolidoidun budjetin tuloista. Verotuksen painopistettä on siirretty viennin verotuksesta tuotannon verotukseen. Viime vuonna noin 40 % federaatiobudjetin tuloista oli peräisin öljyn ja maakaasun verotuksesta. Valtaosa siitä tuli raakaöljyn tuotantoon kohdistuvista veroista, vaikka maakaasun osuutta kasvattikin Gazpromille viime vuoden lopulla mätkeästy muhkea ylimääräinen kaasun tuotantovero.

Myös öljystä ja kaasusta saatavien budjettitulojen odotetaan supistuvan tänä vuonna merkittävästi. Venäjän budjettikehikossa niiden arvioidaan vähentyvän 24 % eli noin 2 700 mrd.

ruplalla (noin 40 mrd. dollaria tammikuun 2023 virallisella keskikurssilla). Budjettikehikossa Urals-öljyn hinnan oletetaan olevan tänä vuonna keskimäärin 70 dollaria tynnyriltä (ja ruflan dollarikurssin lähes samalla tasolla kuin tammikuussa 2023). Oletus vaikuttaa optimistiselta, kun tammikuun keskihinta oli 50 dollaria tynnyriltä ja ainakaan tällä hetkellä öljyn maailmanmarkkinahintojen ei ylipäänsä odoteta nousevan tänä vuonna.

Budjettikehikossa ennakoidaan federaatiobudjetin alijäämäksi tänä vuonna noin 2 % BKT:stä, kuten se oli vuonna 2022. Myös useimmat kansainväliset ennustajat odottavat tämän vuoden budjettialijäämäksi 2–3 % BKT:stä. BOFITissa tehtyjen laskelmien mukaan budjettialijäämä saattaa kuitenkin helposti revetä ennustettua suuremmaksi, ainakin 4–5 prosenttiin BKT:stä¹⁰.

4. Yhteenveto

Venäjän raakaöljyn tuotanto ja vienti kasvoivat viime vuonna. Venäjän raakaöljyn vienti EU-maihin supistui viime vuonna, mutta ei dramaattisesti. Öljyjalosteiden vienti EU-maihin ei supistunut lainkaan. Toisaalta EU:n tuontikielto venäläiselle raakaöljylle tuli voimaan vasta joulukuussa ja öljytuotteille on tulossa vasta tämän vuoden helmikuussa. Venäjä on löytänyt raakaöljylleen myös uusia ostajia etenkin Intiasta ja Kiinasta.

Joulukuun alussa venäläisen raakaöljyn tuonti EU-maihin kiellettiin ja G7-maiden johdolla raakaöljylle asetettiin hintakatto. Hintakattojärjestelmän tavoitteena oli, että venäläisestä öljystä maksettava hinta laskisi. Vientimääriä ei kuitenkaan pyritty leikkaamaan rajusti markkinahäiriöiden välttämiseksi. Ensimmäisten viikkojen pohjalta näyttää siltä, että Venäjän raakaöljyn vientimäärä on supistunut hieman ja hinta laskenut reippaasti. Venäjä on saanut suunnattua vientiään uusille markkinoille, mutta alennettuun hintaan.

EU:n tuontikielto ja G7-maiden hintakattojärjestelmä ovat tulossa voimaan myös venäläisille öljyjalosteille helmikuun alussa. Tuontikiellon jälkeen jalosteille voi olla vaikeampi löytää uusia ostajia ja pidemmille kuljetusmatkoille vaadittavaa kuljetuskapasiteettia kuin raakaöljylle. Hintakattojärjestelmä on kuitenkin vaikeampi toteuttaa öljytuotteille, koska niitä on paljon erilaisia. Järjestelmän vaikutuksia on vielä hankala arvioida, mutta todennäköisesti uudet rajoitteet leikkaavat Venäjän vientituloja edelleen. Öljyjalosteiden viennin suora vaikutus Venäjän vienti- ja budjettituloihin on paljon pienempi kuin raakaöljyn. Jalosteiden viennin väheneminen voi kuitenkin leikata myös öljyn tuotantoa ja vaikuttaa sitä kautta budjettituloihin ja kokonaistuotantoon. Tuoreimmissa ennusteissa Venäjän raakaöljyn tuotannon odotetaan supistuvan tänä vuonna 8–15 %.

Venäjän maakaasun tuotanto supistui viime vuonna 12 % ja koko viennin määrä (putkikaasu ja LNG) karkeasti arvioituna noin neljänneksellä. Viennin supistuminen johtui pääosin Venäjän omista toimista. EU ei ole asettanut tuontirajoituksia venäläiselle maakaasulle. Venäläisen LNG:n vienti EU:hun kasvoi viime vuonna. Venäjän maakaasun tuotannon odotetaan supistuvan edelleen hieman tänä vuonna. Kotimaista kysyntää hillitsee talouden taantuma ja vientiä ei voida suunnata merkittävässä määrin uusille markkinoille kuljetuskapasiteetin puutteen vuoksi.

Venäjän öljystä ja kaasusta saamat vienti- ja verotulot nousivat viime vuonna ennätyslukemiin korkeiden hintojen siivittämänä. Tänä vuonna sekä venäläisissä että ulkomaisissa ennusteissa vienti- ja budjettitulojen odotetaan supistuvan tuntuvasti. Samalla Venäjän federaatiobudjetin odotetaan pysyvän edelleen alijäämäisenä. Venäjän tämän vuoden budjettikehikossa alijäämäksi odotetaan 2 % BKT:stä, mutta alijäämä voi helposti revetä paljon suuremmaksikin. Alijäämä kiristää Venäjän valtiontalouden tilannetta, mutta Venäjä pystynee rahoittamaan sen suhteellisen helposti ainakin tänä vuonna.

¹⁰ [Russia's annual budget plan portrays subdued stimulus to cope with recession, larger deficits could lie ahead – Bank of Finland Bulletin \(bofbulletin.fi\)](#)

- 2019
- No 1 Mariya Hake and Alice Radzyner: Western Balkans: Growing economic ties with Turkey, Russia and China
 - No 2 Iikka Korhonen: Sanctions and counter-sanctions – What are their economic effects in Russia and elsewhere?
 - No 3 Carsten Sprenger and Srdjan Todorović: Corporate Governance of the Largest Russian Banks
 - No 4 Heli Simola: Effects of external shocks on Russian economy
- 2020
- No 1 Laura Solanko: From reforms to stagnation – 20 years of economic policies in Putin's Russia
 - No 2 Riikka Nuutilainen and Jouko Rautava: Russia and the slowdown of the Chinese economy
 - No 3 Le Xia: Lessons from China's past banking bailouts
 - No 4 Heli Simola: CO2 emissions embodied in EU-China trade and carbon border tax
 - No 5 Jouko Rautava: Protektionismi ja uudistusvastaisuus estävät Intian nousun keskeiseksi globaaliksi taloustoimijaksi
 - No 6 Heli Simola and Laura Solanko: Domestic and global economic effects of corona containment measures - Russia in international comparison
 - No 7 Heli Simola: Venäjän talous koronan kourissa
 - No 8 Christian Alexander Belabed and Thomas Theobald: Why the Chinese recovery will slow – some lessons from sectoral data
 - No 9 Risto Herrala: Capital controls in an integrated world: A review of recent developments, policies and the academic debate
 - No 10 Vesa Korhonen: Chasing developments in Russia's government budget
 - No 11 Heli Simola: Climate change and the Russian economy
 - No 12 Jinsok Sung: Implications of sectoral sanctions on Russia's gas sector
 - No 13 Yin-Wong Cheung: A Decade of RMB Internationalization
 - No 14 Juuso Kaarevirta, Eeva Kerola, Riikka Nuutilainen, Seija Parviainen ja Laura Solanko: Miten kaukana ilmastotavoitteista ollaan? – kausaus Kiinan energiasektoriin
- 2021
- No 1 Julia Lintunen: An overview of China's regional trade agreements
 - No 2 Heli Simola: The impact of Covid-19 on global value chains
 - No 3 Seija Parviainen: Jiefang-kuorma-autosta Nio-sähköautoon: Kiinan autoteollisuuden pitkä marssi
 - No 4 Juuso Kaarevirta, Eeva Kerola, Riikka Nuutilainen, Seija Parviainen ja Laura Solanko: How far is China from hitting its climate targets? – An overview of China's energy sector
 - No 5 Juuso Kaarevirta and Helinä Laakkonen: China as an international creditor
 - No 6 Heli Simola ja Laura Solanko: Venäjän öljy- ja kaasusektori globaalien energiemarkkinoiden murroksessa
 - No 7 Heli Simola and Laura Solanko: Russia's oil & gas sector in global energy transition
 - No 8 Jamie Barker and Risto Herrala: Assessing the mid-term growth outlook for the Indian economy
 - No 9 Iikka Korhonen: Russia's growth potential post-COVID-19
 - No 10 Heli Simola: CBAM! – Assessing potential costs of the EU carbon border adjustment mechanism for emerging economies
 - No 11 Heli Simola: Long-term challenges to Russian economic policy
 - No 12 Juuso Kaarevirta, Eeva Kerola ja Riikka Nuutilainen: Kiinan kiinteistösektorin kriisiytymisen vaikutuksista Kiinan talouteen ja euroalueelle
 - No 13 Juuso Kaarevirta, Eeva Kerola and Riikka Nuutilainen: China's real estate sector and the impacts of its possible disorder on Chinese economy and the euro area
- 2022
- No 1 Vesa Korhonen: Russia's government budget swings around elections and recessions
 - No 2 Iikka Korhonen and Heli Simola: How important are Russia's external economic links?
 - No 3 Heli Simola: Made in Russia? Assessing Russia's potential for import substitution
 - No 4 Heli Simola: Trade sanctions and Russian production
 - No 5 Heli Simola: Russian foreign trade after four months of war in Ukraine
 - No 6 Aino Röyskö and Heli Simola: Russia's technology imports from East Asia
 - No 7 Heli Simola: Can Russia reorient its trade and financial flows?
- 2023
- No 1 Lauri Heinonen and Iikka Korhonen: The effects of the war on the Ukraine economy: The situation at the end of 2022
 - No 2 Heli Simola: Venäjän öljy- ja kaasutulot ovat supistumassa jyrkästi tänä vuonna